

Gorset i dynamit

W młodości przemycaly broń,
zakładały organizacje kobiece,
walczyły o niepodległość Polski
i przemierzały Europę, żeby zdo-
być wykształcenie. Po wyjściu
za mąż nie zwolniły tempa. Żony
mężów stanu!

Aleksandra Piłsudska strzela z rewolweru do tarczy. Na stole leży karabinek sportowy wz. 30 i paczka naboju, 1937 r., Narodowe Archiwum Cyfrowe

Historia II Rzeczypospolitej to historia ludzi, którzy za swoją powinność uważali budowę silnego państwa, ramię w ramię walczyli o jego wolność, a następnie świadomie pracowali na różnych polach, wykazując się odpowiedzialnością i troską o swój kraj. Realne zmiany stały się świadectwem ich skuteczności.

W proces odbudowy włączyły się Polki. Dzięki determinacji, uporowi, często wbrew opinii społecznej czy zdaniu bliskich realizowały swoje postulaty

i cele, uniwersalne i ponadczasowe, wypracowane dzięki uważnej obserwacji otoczenia i zjawisk w nim zachodzących. Aleksandra Piłsudska, Maria Bartel, Elżbieta Korfanty, Cezaria Jędrzejewicz, Helena Paderewska, Zofia Moraczewska, Michalina Mościcka – to żony mężów stanu, prezydentów i premierów II RP, które poświęcały się nie tylko realizowaniu potrzeb osobistych, ale jako równorzędne zadanie traktowały dbanie o swoją, tak ogromnym kosztem wywalczoną, wolną i niepodległą Ojczyznę.

„Dynamit znakomicie nadawał się do gorsetu. Na szczęście na modę ówczesną nie mogłyśmy narzekać. Panie nosiły obszerne płaszcze, peleryny, spódnice i suknie, staniki i staniczki, ułatwiające ukrycie wielu rzeczy. Z czasem doszliśmy do takiej wprawy, że mając na sobie do czterdziestu funtów amunicji czy bibuły, podróżowałyśmy swobodnie nie budząc podejrzeń”.

Aleksandra Piłsudska, *Wspomnienia*, oprac. A. Adamczyk, Warszawa 2004

Wolność

Na początku XX w. odżyły nadzieje Polaków na odzyskanie niepodległego państwa. Spory pomiędzy zaborcami i liczne światowe kryzysy przybliżyły Europę do wojny, która jednak mogła być szansą na podniesienie sprawy polskiej na arenie międzynarodowej. Przygotowaniom do walki o wolność towarzyszyło tworzenie organizacji wojskowych i paramilitarnych. Niektórzy Polacy chwycili za broń już w pierwszych dniach wojny, aby zademonstrować światu swoje prawo do własnego państwa.

W tym czasie doszło do przełamania stereotypu dotyczącego bezpośredniego udziału kobiet w walce. Od 1911 r. mogły one wstępować do Związku Strzeleckiego. Początkowo brały udział w szkoleniach wojskowych, gromadzeniu broni oraz w pracach wywiadowczych. W czasie wojny były sanitariuszkami, kurierkami, instruktorkami, ale też konstruktorkami bomb. Przemycaly broń pod spódnicami i brały bezpośredni udział w akcjach zbrojnych.

Ćwiczenia oddziału Ochotniczej Legii Kobiet, Warszawa, 1920 r., Wojskowe Biuro Historyczne

Oddział Ochotniczej Legii Kobiet, Warszawa, 1920 r., Wojskowe Biuro Historyczne

1

Aleksandra Piłsudska

1882-1963

Aleksandra Piłsudska z d. Szczerbińska miała 22 lata, gdy wstąpiła do Polskiej Partii Socjalistycznej. Przekonały ją do tego głoszone postulaty niepodległościowe i idee sprawiedliwości społecznej. W partyjnych szeregach od początku wykonywała pracę agitacyjną i propagandową. Szybko dołączyła również do Organizacji Bojowej PPS.

Przyszłej żonie Marszałka Józefa Piłsudskiego nie można było odmówić odwagi. Organizowała w Warszawie składy broni, kierowała partyjną komórką zajmującą się fałszowaniem dokumentów. Dzięki ówczesnej modzie i ługim sukniom również... przemycała broń. Brała udział w wielu akcjach bojowych i przygotowywała rozpoznania wywiadowcze, na przykład podczas głośnej

akcji pod Bezdanami, w czasie której doszło do ataku na przewożący pieniądze rosyjski pociąg pocztowy (1908 r.). Podczas I wojny światowej pełniła funkcję komendantki kurierów legionowych w oddziale wywiadowczo-kurierskim I Brygady Legionów Polskich, a później również kurierki materiałów wybuchowych i wywiadowcy.

W 1906 r. Szczerbińska poznała Józefa Piłsudskiego, który już wówczas uznawany był za konspiracyjną legendę, i związała się z nim rok później. Po narodzinach córek Wandy (ur. 7 II 1918) i Jadwigi (ur. 28 II 1920) Aleksandra nie zaprzestała swojej aktywności. Po ślubie w 1921 r. Pierwsza Dama Niepodległej prowadziła jednak głównie szeroką działalność honorową i społeczną.

Aleksandra Piłsudska, [1930 r.],
Biblioteka Narodowa/Polona

Aleksandra Piłsudska w towarzystwie córek Wandy (z lewej) i Jadwigi, 1933 r.,
Narodowe Archiwum Cyfrowe

Uczestnicy posiedzenia słuchają sprawozdania odczytywanego przez Aleksandrę Piłsudską, 1938 r.,
Narodowe Archiwum Cyfrowe

Aleksandra Piłsudska podczas wypełniania arkusza spisowego, 1931 r.,
Narodowe Archiwum Cyfrowe

Józef Piłsudski, 1921–1930 r.,
Narodowe Archiwum Cyfrowe

Józef Piłsudski 1867–1935

Jeden z ojców niepodległości odrodzonej Polski. W latach 1918–1922 Naczelnik Państwa, Pierwszy Marszałek Polski (1920), dwukrotny premier Polski (1926–1928 i 1930). Choć oficjalnie piastował jedynie stanowisko Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych oraz ministra spraw wojskowych, to w rzeczywistości aż do śmierci faktycznie rządził Państwem Polskim.

1

Niepodległość

Przez 123 lata, od momentu utracenia przez Polskę niepodległości, Polacy nie przestali walczyć o wolność. Kolejne pokolenia nie zapomniały o swoich korzeniach, dbały o zachowanie języka i tradycji. Walka o utraconą Ojczyznę toczyła się na wielu polach. Z bronią w ręku Polacy walczyli w powstaniach kościuszkowskim, listopadowym i styczniowym oraz pod hasłem „Za wolność naszą i waszą!” w europejskich ruchach wolnościowych. Słowem, piórem i pędzlem prowadzili ją dyplomaci, ale też naukowcy, nauczyciele, artyści, podróżnicy oraz zwykli ludzie, w codzienności pielęgnując pamięć o swojej

historii. Jedni za pomocą broni, inni za pomocą słowa – walczyli, aby pamięć o Polsce trwała, aby kwestia polska nieustannie powracała na arenę międzynarodową, a sami Polacy nie utracili swojej tożsamości. Zrzucenie jarzma niewoli i wywalczenie niepodległości było możliwe dzięki codziennej aktywności i systematycznej, konsekwentnej pracy często nieznanych lub zapomnianych bohaterów walki o niepodległość.

Marsz, marsz Dąbrowski!, Juliusz Kossak. Generał Jan Henryk Dąbrowski wskazuje drogę żołnierzom; akwarela nawiązuje do słów Hymnu Polskiego, Biblioteka Narodowa/Polona

Olszynka Grochowska, Wojciech Kossak. Największa bitwa powstania listopadowego, Muzeum Narodowe w Warszawie

Bitwa pod Ignacem, Juliusz Kossak. Zwycięska dla powstańców bitwa stoczona w czasie powstania styczniowego, Muzeum Narodowe w Warszawie

Wymarsz Pierwszej Kompanii Kadrowej z Oleandrów w Krakowie 6 sierpnia 1914, pocztówka wg obrazu Jerzego Kossaka, Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie

Maria Bartel

1881-1969

Maria Bartel była nauczycielką i działaczką społeczną. Już w czasie I wojny światowej angażowała się w działalność niepodległościową. Aktywnie pracowała głównie na terenie Lwowa, gdzie w ramach Ligi Kobiet Galicji i Śląska oraz Polskiego Czerwonego Krzyża organizowała pomoc dla legionistów i ich rodzin. Brała czynny udział w obronie miasta podczas walk z Ukraińcami w 1918 r., działając w sekcji sanitarnej, w polskim szpitalu wojskowym. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości aż do 1927 r. Maria Bartel pełniła funk-

cję radnej Lwowa. Skupiła się na pracy w organizacjach kobiecych, takich jak Liga Kobiet Polskich czy Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet.

Żonie wielokrotnego premiera Rzeczypospolitej Polskiej, Kazimierza Bartla, nieobcy był świat polskiej polityki. W 1922 r. bezskutecznie kandydowała do sejmu. W latach 1938–1939 z ramienia Obozu Zjednoczenia Narodowego zdobyła mandat senacki i działała w komisjach: oświatowej i społecznej.

Maria Bartel, Fundacja im. Kazimierza Bartla

Maria Bartel (z prawej) i Maria Makowska podczas uroczystości zaprzysiężenia prezydenta RP Ignacego Mościckiego, 1926 r., Narodowe Archiwum Cyfrowe

Kazimierz Bartel m.in. z żoną Marią, Muzeum Historii Polski

Maria i Kazimierz Bartłowie w parku, Muzeum Historii Polski

Kazimierz Bartel,
Narodowe Archiwum Cyfrowe

Kazimierz Bartel

1882-1941

Pięciokrotny premier II Rzeczy-
pospolitej, wicepremier oraz mi-
nister wyznań religijnych i oświe-
cenia publicznego w pierwszym
rządzie Józefa Piłsudskiego.

2

Tożsamość

Wolna Polska stanęła przed wielkimi wyzwaniami, wynikającymi z dziedzictwa zaborów. Podstawowym zadaniem młodego państwa było zintegrowanie trzech dzielnic, zróżnicowanych pod względem gospodarczym, prawnym, obyczajowym, kulturowym, a także etnicznym. Prócz Polaków terytorium Polski zamieszkiwali m.in. Ukraińcy, Żydzi, Białorusini, Niemcy i Litwini. Wedle spisu powszechnego z 1921 r. mniejszości narodowe stanowiły 31% mieszkańców. Rodziło to znaczne problemy, wynikające z różnic językowych i kulturowych.

Dla II Rzeczypospolitej szczególnym wyzwaniem był stosunek państwa do mniejszości ukraińskiej i niemieckiej.

W jednym i drugim wypadku relacje w początkowym okresie budowania polskiej państwowości przybrały formę konfliktów militarnych. Wyjątkowym przykładem była kwestia przynależności państwowej Górnego Śląska. Problem narodowościowy eskalował w postaci zbrojnych powstań wymierzonych przeciwko ustaleniom plebiscytowym i przynależności tego obszaru do Niemiec. Otwarty konflikt zbrojny zakończyło ustalenie granicy 12 października 1921 r. Polityczny i historyczny sukces Polski (jedna trzecia spornego obszaru, w tym ponad 50% hutnictwa i 79% kopalń węgla, przypadła stronie polskiej) był w dużej mierze zasługą wybitnego przywódcy i stratega Wojciecha Korfa.

Plebiscyt na Śląsku, sporządzanie list głosujących i kart do głosowania, 1921 r., Narodowe Archiwum Cyfrowe

III powstanie śląskie, powstańcy pociąg sanitarny nr 3, 1921 r., Narodowe Archiwum Cyfrowe

3

Elżbieta Korfanty

1882-1966

Elżbieta Korfanty była żoną polskiego przywódcy narodowego z Górnego Śląska, jednego z ojców niepodległości – Wojciecha Korfantego. Niedługo po ślubie zaangażowała się w działalność społeczną i polityczną. Brała czynny udział w III powstaniu śląskim. W czasie plebiscytu na Śląsku z poświęceniem agitowała za Polską. Działała w Czytelni dla Kobiet i Towarzystwie Polek, współorganizowała regularne wiece kobiet, promowała oświatę i zwalczała germanizację. W swoich wystąpieniach nawoływała do wychowywania kolejnych pokoleń w duchu polskości oraz zachęcała do nauki i pielęgnowania języka polskiego. Będąc matką czwórki dzieci, znajdowała czas, aby angażować się w działalność

różnorodnych organizacji. W latach 20. była członkinią Związku Towarzystw Polek oraz prezesem Związku Katolickich Towarzystw Polek na Górnym Śląsku. Uczestniczyła w pracach Polskiego Czerwonego Krzyża, a także przewodniczyła komitetom organizującym zawody sportowe.

Elżbieta Korfanty była nie tylko działaczką społeczną, ale i polityczną. Miała niespełna 40 lat, kiedy w 1930 r. została wybrana posłanką na Sejm Śląski III kadencji. Śmierć męża w 1939 r. sprawiła, że wyemigrowała do Wielkiej Brytanii, jednak nawet tam angażowała się w działalność Koła Ślązaków w II Radzie Narodowej RP jako reprezentantka Stronnictwa Pracy.

Elżbieta Korfanty, 1945–1947 r.,
Muzeum Historii Katowic

Gwiazdka dla dzieci zorganizowana przez Stowarzyszenie Służby Społecznej Kobiet. Na pierwszym planie z prawej posłanka Elżbieta Korfanty, 1942 r.,
Narodowe Archiwum Cyfrowe

Członkowie Koła Ślązaków przed kościołem w Londynie. W środku posłanka Elżbieta Korfanty, 1943 r.,
Narodowe Archiwum Cyfrowe

Akademia z okazji 150. rocznicy Konstytucji 3 maja. Przemawia posłanka Elżbieta Korfanty, 1941 r.,
Narodowe Archiwum Cyfrowe

Wojciech Korfanty, 1928 r.,
Narodowe Archiwum Cyfrowe

Wojciech Korfanty 1873-1939

Jeden z ojców niepodległości
odrodzonej Polski. Przywódca
polskiego ruchu narodowego
na Górnym Śląsku, wicepremier
w rządzie Wincentego Witosa.

3

Edukacja

Organizacja edukacji była jedną z najpilniejszych kwestii do rozwiązania w II Rzeczypospolitej. Na gruncie szkolnym mogły zostać zrealizowane ważne dla kraju postulaty: integracji ziem należących do trzech zaborców, budowy silnej tożsamości i przynależności narodowej, wyrównania szans między grupami społecznymi. Według przeprowadzonego w 1921 r. spisu powszechnego około 33% mieszkańców odrodzonej Rzeczypospolitej było analfabetami. Zaledwie 38,7% kobiet i 47,1% mężczyzn deklarowało jakiegokolwiek wykształcenie, z tego tylko odpowiednio 4,1% i 6% posiadało wykształcenie średnie bądź wyższe.

Te niechlubne statystyki były spadkiem po okresie niewoli. Zaborcy traktowa-

li system oświaty jako element wynaradawiania Polaków. Zbudowanie powszechnego systemu szkolnictwa stanowiło więc pilną i podstawową potrzebę odrodzonego państwa. Szkoła miała być czynnikiem integrującym państwo i przyczyniać się do likwidacji dziedzictwa zaborów.

Z upowszechnienia szkolnictwa korzystały szczególnie dziewczęta. Mogły one uczęszczać do szkół wszystkich szczebli. Widoczne to było zwłaszcza na wyższych uczelniach. I pomimo dysproporcji pomiędzy studiującymi kobietami i mężczyznami o sukcesie polskiego szkolnictwa może świadczyć fakt, że 28% studentów krajowych szkół wyższych stanowiły kobiety. Wynik ten plasował Polskę w europejskiej czołówce.

Studentki grające w szachy i przeglądające prasę, 1932 r., Narodowe Archiwum Cyfrowe

Uczniowie Szkoły Powszechnej im. Władysława Jagiełły w Chrzanowie, 1935 r., Narodowe Archiwum Cyfrowe

Studentki w bibliotece, 1936 r., Narodowe Archiwum Cyfrowe

4

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

niepodległa

Cezaria Anna Jędrzejewiczowa 1885-1967

Cezaria Baudouin de Courtenay, etnolog, profesor Uniwersytetu Wileńskiego. Fotografia portretowa z profilu w uroczystym stroju akademickim, Narodowe Archiwum Cyfrowe

Choć żyła w czasach, gdy kobiety miały ograniczony dostęp do nauki, Cezaria Baudouin de Courtenay-Jędrzejewiczowa była jedną z najbardziej aktywnych kobiet naukowców dwudziestolecia międzywojennego.

Urodziła się w 1885 r. w Dorpacie. Wieloletni charakter miejsca pozwolił jej na opanowanie kilku języków – głównie polskiego, rosyjskiego i niemieckiego. Jej ojcem był wybitny językoznawca, Jan Baudouin de Courtenay, matka zaś – Romualda z Bagnickich – była autorką prac historycznych, dzienników i artykułów publicystycznych. Ogromny kapitał intelektualny rodziny sprawił, że również Cezaria miała wyjątkowe ambicje naukowe.

Ukończyła studia wyższe na Uniwersytecie Petersburskim, uzyskując tam w 1911 r. – jako jedna z pierwszych kobiet – dyplom I stopnia odpowiadający tytułowi doktora. Dokładnie

11 lat później otrzymała habilitację na Uniwersytecie Warszawskim. Jako profesor nadzwyczajny etnologii i etnografii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie zorganizowała w 1929 r. wileński ośrodek etnograficzny. Stworzyła tam również Muzeum Etnograficzne i prowadziła badania miejscowego folkloru. W 1933 r. poślubiła premiera Janusza Jędrzejewicza.

Po przeprowadzce w 1934 r. do Warszawy uzyskała nominację na profesora zwyczajnego etnografii Polski Uniwersytetu Warszawskiego. Tu także zaangażowała się w działalność Muzeum Etnograficznego oraz licznych organizacji. W czasie II wojny światowej wraz z rodziną opuściła kraj. W 1947 r. przeniósła się z Bliskiego Wschodu do Wielkiej Brytanii. Była współzałożycielką w 1948 r. Polskiej Rady Naukowej na Obczyźnie, a w 1958 r. jako pierwsza kobieta została rektorką Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie.

4

Premier Janusz Jędrzejewicz przed mikrofonem, 1933 r., Narodowe Archiwum Cyfrowe

Janusz Jędrzejewicz 1885-1951

Polityk, członek obozu piłsudczykowskiego, zaprzysiężony na urząd premiera 10 maja 1933 r.; stanowisko to zajmował przez rok.

4

Odpowie- działność

W odbudowującym się kraju kluczowe znaczenie dla pomocy najbardziej potrzebującym miało wsparcie społeczeństwa. Działalność filantropijna była realizowana przez stowarzyszenia, fundacje (było ich w połowie lat 30. odpowiednio ok. 1000 i ok. 1600), ale też zgromadzenia zakonne czy związki wyznaniowe. Wiele działań pomocowych nie byłoby możliwych, gdyby nie determinacja i pasja jednostek.

W początkach II Rzeczypospolitej powstały organizacje funkcjonujące do dziś, na przykład Polskie Towarzystwo

Czerwonego Krzyża (przemianowane w 1927 r. na Polski Czerwony Krzyż) czy Caritas. Ważną rolę odegrał Polski Biały Krzyż (Polska przed odzyskaniem niepodległości nie mogła powołać swojego oddziału PCK), który udzielał pomocy żołnierzom i otaczał opieką ich rodziny. Symbolem pomocy niesionej przez PBK były lalki szmacianki, autorstwa polskich artystów przebywających we Francji na przymusowej emigracji. Najpopularniejszymi lalkami były ogrodnik Jaś i jego przyjaciółka Halka, ochrzczone tak prawdopodobnie ku czci Heleny i Ignacego Jana Paderewskich.

Polski Biały Krzyż, karta pocztowa na podstawie obrazu Wojciecha Kossaka, [po 1919 r.], Biblioteka Narodowa/Polona

Przygotowywanie posiłku przez członkinie organizacji kobiecych w Gospodzie Żołnierskiej, Wojskowe Biuro Historyczne

Członkinie Białego Krzyża przygotowują paczki dla polskich żołnierzy na froncie, Warszawa, 1920 r., Wojskowe Biuro Historyczne

5

Helena Paderewska

1856-1934

Urodziła się w 1856 r. jako Helena Rosen. Choć zapamiętana została jako wspierająca żona wybitnego muzyka i polityka Ignacego Jana Paderewskiego, ponad wszystko oddana była sprawom Polski, aktywnie działając na rzecz potrzebujących.

W czasie I wojny światowej organizowała pomoc dla ofiar w Polsce, ale też dla żołnierzy Armii Polskiej we Francji. To dzięki niej powołany został Polski Biały Krzyż, w którym od 1919 r. pełniła rolę przewodniczącej Rady Naczelnej. Organizacja stworzona została z myślą o polskich żołnierzach przebywających w Ameryce, wysyłanych do Europy, ale też tych już walczących na frontach

I wojny światowej. Zainicjowany przez Helenę Paderewską Polski Biały Krzyż zapewniał między innymi opiekę medyczną nad rannymi żołnierzami w obozach i na polu walki oraz organizował i wyposażał szpitale. Swoją działalność Paderewska kontynuowała (do 1926 r.) również jako prezes Polskiego Towarzystwa Czerwonego Krzyża.

Pomagała ubogim artystom, wspierała światową organizację kobietą Young Women's Christian Association, zrzeszającą kobiety na całym świecie, była współzałożycielką Towarzystwa Pomocy dla Inteligencji, fundatorką szkoły dla dziewcząt w Julinie, a także honorowym członkiem Związku Polek w Ameryce.

Helena Paderewska, 1927 r.,
Narodowe Archiwum Cyfrowe

Helena Paderewska
w otoczeniu lalek
szmacianek,
The Polish Museum
of America

Siostry Polskiego Białego Krzyża wraz
z Heleną Paderewską, 1918 r., The Polish
Museum of America

Helena i Ignacy Paderewscy,
The Polish Museum of America

Premier Ignacy Paderewski,
Narodowe Archiwum Cyfrowe

Ignacy Paderewski 1860-1941

Jeden z ojców niepodległości
odrodzonej Polski. 16 stycz-
nia 1919 r. powołany na urząd
premiera przez Tymczasowego
Naczelnika Państwa Józefa Pił-
sudskiego.

5

Zaangażowanie polityczne

10 lutego 1919 r. parlamentarzyści wybrani do Sejmu Ustawodawczego zasiedli w ławach budynku przy ul. Wiejskiej. Wybory te były szczególne. Na mocy dekretu Tymczasowego Naczelnika Państwa z 28 listopada 1918 r. Polki po raz pierwszy w historii mogły głosować i być wybierane. W posiedzeniu wzięły udział Gabriela Balicka, Jadwiga Dziubińska, Irena Kosmowska, Maria Moczydłowska, Zofia Moraczewska, Anna Piasecka, Zofia Sokolnicka oraz Franciszka Wilczkowiakowa, reprezentujące niemalże wszystkie partie polityczne.

Przez cały okres trwania II Rzeczypospolitej w parlamencie zasiady 32 posłanki i 18 senatorek. Polki, jako świadome uczestniczki życia politycznego i społecznego, pojawiały się też we władzach niższego szczebla, takich jak rady gmin i miast. Przyznanie czynnego i biernego prawa wyborczego Polkom nie spotkało się z większym sprzeciwem społecznym, było zwieńczeniem ich zasług w walce o niepodległość Polski.

Głosowanie w sejmie, widoczna jedna z posłanek, 1938 r., Narodowe Archiwum Cyfrowe

Kobiety agitujące na warszawskiej ulicy w dniu wyborów, 1927 r., Narodowe Archiwum Cyfrowe

Mieszkanca Borka Fałęckiego podczas głosowania, Kraków, 1930 r., Narodowe Archiwum Cyfrowe

6

Zofia Moraczewska

1873-1958

Zofia Moraczewska wywodziła się z lwowskiej inteligencji. Jej ojciec Roman Gostkowski był profesorem na Politechnice Lwowskiej, a matka aktywnie działała społecznie. Wychowywana od małego w patriotycznym duchu Zofia stała się przywódczynią największej kobiecej organizacji wspierającej walkę o niepodległość – Ligi Kobiet Galicji i Śląska, działającej w latach 1915–1918.

W działalność społeczną i polityczną zaangażowała się, mając zaledwie 23 lata. W 1896 r. wstąpiła do Galicyjskiej Partii Socjaldemokratycznej. Wtedy też poślubiła przyszłego premiera, Jędrzeja Moraczewskiego. Niezwykła charyzma sprawiła, że prowadzona przez nią Liga Kobiet Galicji i Śląska urosła do rozmiarów, których nie osiągnęła żadna inna organizacja w tamtym czasie. Współpracowało z nią ponad 13 tys. ochotniczek, które zajmowały się wsparciem dla legioni-

stów. Organizowały zbiórki, a dzięki zebranym funduszom zaopatrywały Legiony w odzież, żywność oraz leki i środki opatrunkowe. Opiekowały się rannymi i chorymi żołnierzami, ale też zagrzewały do walki i podnosiły ich na duchu, wysyłając do nich listy czy przygotowując świąteczne spotkania.

Zofia Moraczewska weszła w skład Sejmu Ustawodawczego jako jedyna kobieta z ramienia klubu Związku Polskich Posłów Socjalistycznych. Była również pierwszą kobietą w historii Polski przemawiającą z mównicy sejmowej. Z jej inicjatywy w 1928 r. Demokratyczny Komitet Wyborczy Kobiet Polskich przekształcony został w Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet, który szybko stał się największą organizacją kobiecą w kraju. Dwa lata później ponownie wybrano ją do Sejmu z listy państwowej Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem. Pełniła wtedy rolę kierownika grupy w Komisji Imigracyjnej.

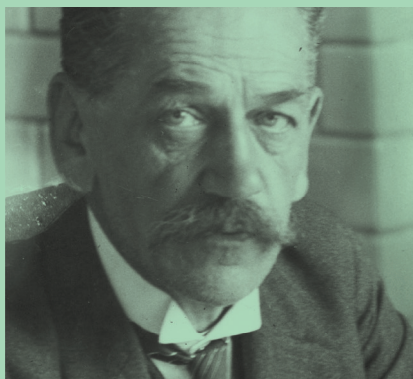
Zofia Moraczewska, 1935 r.,
Biblioteka Narodowa/Polona

Zjazd Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet w sali kasyna oficerskiego w Warszawie przy al. Suchoa, 1930 r., Biblioteka Narodowa/Polona

W kuluarach sejmowych. Widoczni od lewej: senatorka Hanna Hubicka, senator Ludwik Józef Evert, posłanka Zofia Moraczewska, posłanka Maria Jaworska, 1931 r., Narodowe Archiwum Cyfrowe

Wicemarszałek Sejmu Jędrzej Moraczewski,
1925 r., Narodowe Archiwum Cyfrowe

Jędrzej Moraczewski 1870-1944

Wieloletni poseł, minister, od
18 listopada 1918 do 16 stycznia
1919 r. premier Rzeczypospolitej
Polskiej.

6

Prawa kobiet

Uzyskanie przez Polki praw wyborczych stało się punktem wyjścia w procesie zrównywania praw publicznych obu płci. Dotychczas we wszystkich zaborach kobiety na gruncie prawa cywilnego nie były traktowane równorzędnie z mężczyznami. Bez zgody mężów nie mogły podejmować pracy zawodowej, a po ich śmierci samodzielnie wychowywać własnych dzieci, nie wolno im było poświadczать umów i testamentów, miały ograniczone prawo do dziedziczenia.

Wiele dyskryminujących kobiety praw zniesiono w II Rzeczypospolitej. Zmianom ulegało prawo rodzinne i zasady sprawowania opieki nad dziećmi w rodzinach. Podjęto działania w kierunku sprawnego reagowania w przypadkach przemocy seksualnej i procederu handlu ludźmi. Poszerzano dostęp do opieki medycznej i wiedzę na temat higieny. Jednym z najważniejszych postulatów emancypantek był dostęp do edukacji. Zabiegano o zrównanie programów nauczania obu płci, a także rozbudowano szkolnictwo na wszystkich poziomach.

Mieszkancki Krakowa podczas głosowania, 1935 r., Narodowe Archiwum Cyfrowe

Zjazd walny warszawskiego Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet, 1933 r., Narodowe Archiwum Cyfrowe

„Głosowanie powszechne jest dopiero wówczas gdy i kobiety głosują!”, [1907–1918 r.], Biblioteka Narodowa / Polona

7

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

niepodlega

Michalina Mościcka

1871-1932

Michalina Mościcka była działaczką niepodległościową, pierwszą damą i emancypantką, walczącą o równouprawnienie kobiet. Aktywnie działała w wielu organizacjach na rzecz kobiet, torując im drogę do polityki, walcząc o ich prawa, ale też opiekując się ubogimi i osieroconymi dziećmi. Była żoną wybitnego chemika i prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Ignacego Mościckiego.

Dzięki przeprowadzce do Lwowa w 1912 r. Michalina Mościcka rozwinęła skrzydła, angażując się w działania na rzecz kobiet. Współpracowała ze Związkiem Równouprawnienia Kobiet, była współzałożycielką lwowskiego koła Ligi Kobiet Galicji i Śląska, pełniła też rolę prezesa Komitetu Obywatelskiego Polek. Od 1920 r. była prze-

wodniczącą Naczelnego Zarządu Ligi Kobiet Polskich, ale także inicjatorką i działaczką lwowskiej organizacji Klubu Politycznego Kobiet Postępowych. Obowiązki te łączyła z funkcją radnej Rady Miasta Lwowa, którą pełniła od 1919 r. Stanowiska te wykorzystywała do forsowania istotnych zmian w życiu kobiet, jak choćby doprowadzenie do upaństwowienia średnich szkół żeńskich we Lwowie.

Po wyborze w 1926 r. jej męża Ignacego Mościckiego na prezydenta Rzeczypospolitej, Michalina Mościcka z jeszcze większym zapałem kontynuowała swoją misję działaczki społecznej. Zaangażowała się między innymi w pracę Międzynarodowego Kongresu Zwalczenia Handlu Kobietami, ale też wspierała inne inicjatywy na rzecz potrzebujących.

Michalina Mościcka, Narodowe Archiwum Cyfrowe

Prezydent RP Ignacy Mościcki wraz z żoną Michaliną, wnuczkami Józefem, córką Heleną Zwisłocką oraz synami Michałem (drugi z prawej) i Józefem, 1929 r., Narodowe Archiwum Cyfrowe

Przyjazd Michaliny Mościckiej do Warszawy, 1926 r., Narodowe Archiwum Cyfrowe

Michalina Mościcka wśród dzieci szkolnych, 1926 r., Narodowe Archiwum Cyfrowe

Prezydent Ignacy Mościcki,
Narodowe Archiwum Cyfrowe

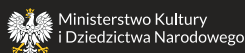
Ignacy Mościcki 1867-1946

Powołany na urząd prezydenta
Rzeczypospolitej Polskiej. Pełnił
tę funkcję w latach 1926-1939.

7

Gorset i dynamit

Organizator

niepodlega

Kurator

Anna Miszczyk

Teksty

Magdalena Bagińska, Anna Miszczyk, Małgorzata Seider

Konsultacja merytoryczna

Wojciech Kalwat, prof. dr hab. Marcin Kruszyński

Tłumaczenie

Julia Niedzielko

Redakcja

Małgorzata Świerzyńska

Projekt przestrzeni

Paweł Paciorek

Projekt graficzny

Kuba Bogacki

Produkcja

Ferwor

Koordynatorzy projektu

Michał Kosiorek, Anna Miszczyk

Źródła ilustracji

Biblioteka Narodowa / Polona,

Fundacja im. Kazimiera Bartla,

Muzeum Historii Katowic,

Muzeum Historii Polski,

Muzeum Polskie w Ameryce,

Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie,

Muzeum Narodowe w Warszawie,

Narodowe Archiwum Cyfrowe,

Wojskowe Biuro Historyczne,

Twórcy wystawy dołożyli wszelkich starań, by dotrzeć do wszystkich właścicieli i dysponentów praw autorskich do zdjęć wykorzystanych na wystawie. Osoby, których nie udało nam się ustalić, prosimy o kontakt.